

Od Redakcji

Problematyka podejmowana w niniejszym numerze „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Psychologica” koncentruje się wokół zagadnień związanych z funkcjonowaniem jednostki i rodziny w różnych aspektach. Oddajemy w Państwa ręce tom zawierający analizy teoretyczne i empiryczne nawiązujące do klasycznych i współczesnych psychologicznych nurtów badawczych. Artykuły zostały przez redaktorów niniejszego numeru podzielone na trzy grupy tematyczne. W pierwszej części znalazły się teksty dotyczące problematyki pozytywnego rozwoju człowieka, w drugiej związane z zaburzeniami i nieprawidłowościami rozwojowymi, w trzeciej zaś ze współczesnymi zagrożeniami dla funkcjonowania jednostki.

Czytelnik może znaleźć w niniejszym numerze między innymi wyniki badań dotyczących źródeł pozytywnego rozwoju człowieka, tj. kształtowania umysłowych reprezentacji liczb, tolerancji niepewności, prezentowania zachowań prozdrowotnych, umiejętności odczuwania wdzięczności czy formowania systemu wartości.

Małgorzata Gut w artykule *Kształtowanie umysłowych reprezentacji liczb za pomocą ruchu i gier komputerowych w okresie wczesnoszkolnym* poszukuje między innymi odpowiedzi na pytanie: Czy procesy poznawcze są „ucieleśnione” i przez ruch możemy wpływać na poziom zdolności poznawczych? Badaczka przytacza wyniki badań potwierdzające korzystny wpływ ćwiczeń angażujących motorykę dużą oraz wykorzystania gier komputerowych na rozwój umiejętności matematycznych. Wskazane w pracy ćwiczenia zalecane są więc wszystkim osobom z deficytami w rozwoju kompetencji numerycznych, liczbowo-przestrzennych czy arytmetyki.

Krzysztof Mudyń w artykule *Tolerancja niepewności a szacowany konsensus i efekt fałszywej zgodności* analizuje zagadnienia związane z tendencją do przeceniania częstości podzielenia własnych poglądów i preferencji przez innych ludzi. Autor wykazał, że osoby o niższej tolerancji niepewności częściej wybierają odpowiedzi wskazujące na mniejszą pewność sądów oraz przeceniają powszechność wybieranych przez siebie odpowiedzi.

Magdalena Boczkowska i Marlena Duda w pracy pod tytułem *Zachowania zdrowotne studentów kierunków nauczycielskich* wykazały, że studenci studiów pedagogicznych charakteryzują się znacznymi niedostatkami w zakresie zachowań o charakterze prozdrowotnym. Deficyty w tym obszarze

były związane z niską gotowością do propagowania wśród uczniów prozdrowotnego stylu życia.

Katarzyna Tomaszek i Agnieszka Lasota w artykule *Struktura czynnikowa wdzięczności. Wstępne badania adaptacyjne nad skalą SGRAT-PL* podjęły się prezentacji tematyki stosunkowo rzadko obecnej w polskiej literaturze, czyli pomiaru złożonej emocji, jaką jest wdzięczność. Problematyka ta wydaje się istotna ze względu na kluczowe znaczenie tej zmiennej dla rozumienia i wspierania tzw. „dobrego życia”, w tym – poczucia szczęścia.

Beata Łubianka i Sara Filipiak, autorki tekstu *System wartości młodzieży w okresie wczesnej adolescencji na dwóch etapach edukacji*, poruszają kwestie kształtowania się wybranych zmiennych osobowościowych, w tym systemu wartości, wśród młodzieży szkolnej uczestniczącej w zmianach struktury organizacji edukacji. W świetle przeprowadzonych badań młodzież gimnazjalna, w odróżnieniu od szóstoklasistów, bardziej ceni wartości odnoszące się do statusu i prestiżu społecznego oraz sprawowania kontroli nad ludźmi i zasobami. Jednocześnie uczniowie szkół podstawowych wybierają wartości związane z szacunkiem i akceptacją norm oraz zasad ważnych w społeczeństwie, a także z kultywowaniem tradycji.

Część artykułów koncentruje się wokół zagadnień dotyczących wspierania osób z trudnościami rozwojowymi. W bieżącym numerze znajdują się teksty zawierające przegląd badań na temat deficytów w rozwoju teorii umysłu występujących u dzieci z FAS oraz problemów i dylematów, z jakimi radzą sobie rodzice, zwłaszcza adopcyjni. Czytelnik może również poznać tematykę prawnych aspektów pomocy udzielanej rodzinie przez służby środowiskowe. Zaprezentowano także metody doskonalenia profesjonalnej wiedzy na temat ASD oraz sposoby pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Opisane zostały wybrane aspekty rozwoju seksualności osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Tę część tomu zamyka artykuł przedstawiający metody pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną, umożliwiając czytelnikowi pogłębienie praktycznej wiedzy psychologicznej w tym obszarze.

Joanna Kossewska, Katarzyna Kowalska i Łukasz Krzywoszański w pracy pod tytułem *Review of studies concerning developmental theory-of-mind deficits in children with FASD* prezentują przegląd aktualnych wyników badań naukowych poświęconych występującym u dzieci z FASD deficytom w rozwoju teorii umysłu. Autorzy skupiają się na takich zagadnieniach jak rozumienie emocji czy kłamstwa u dzieci eksponowanych na działanie alkoholu w okresie ich prenatalnego rozwoju. W artykule można się również zapoznać z propozycjami dalszych badań w tym obszarze.

Agnieszka Lasota i Paulina Grzywacz pogłębiają powyższą tematykę w artykule *Trudne doświadczenia adopcyjnych rodziców dzieci z FAS*. Autorki

charakteryzują dylematy i problemy, jakie pojawiają się w rodzinach adopcyjnych po przysposobieniu dziecka posiadającego diagnozę lub podejrzenie płodowego zespołu alkoholowego. Ilościowa i jakościowa analiza treści wypowiedzi rodziców adopcyjnych umieszczanych na forach internetowych wykazała, że największą trudność dla rodziców stanowi brak wiedzy na temat diagnozy i terapii ich dzieci. Często poruszonym przez rodziców wątkiem była ocena współpracy z ośrodkiem adopcyjnym oraz doświadczanie trudnych emocji związanych z opieką i wychowaniem dzieci z FAS.

Daniel Jakimiec, podejmujący problematykę rodziny w artykule *Interwencja służb środowiska lokalnego formą pomocy rodzinie*, wskazuje na trudności istniejące w obszarze prawnej pomocy rodzinie. Autor dokonuje przeglądu form instytucjonalnej pomocy rodzinie umocowanych w polskim systemie prawnym, uwzględniając znaczenie tego systemu dla prawidłowego rozwoju wszystkich członków rodziny, a szczególnie małoletnich dzieci.

Ivana Lessner Listiakova i David Preece wzbogacają niniejszy tom o analizę literatury dotyczącą metod przygotowania nauczycieli do pracy z dziećmi z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. W pracy przeglądowej *In-service education and training for teachers regarding autism spectrum disorder: A review of the literature* przeprowadzili krytyczną analizę treści artykułów na powyższy temat opublikowanych w języku angielskim w ciągu ostatnich 20 lat. Autorzy dokonali systematyzacji dotychczasowych wyników badań i omówili najważniejsze tematy dotyczące autyzmu prezentowane w cytowanej literaturze. W podsumowaniu wskazali na to, że mimo znacznej liczby profesjonalnych szkoleń nadal liczna grupa nauczycieli czuje się nieprzygotowana do pracy z dziećmi z ASD.

Klaudia Czapła i Karolina Krzysztofik w artykule *Seksualność a przebieg procesów integracji sensorycznej u młodych osób z ASD – wzajemne relacje i implikacje praktyczne* ukazują znaczenie zaburzeń ze spektrum autyzmu dla rozwoju w obszarze seksualności. Czytelnik może poznać charakterystyki zaburzeń procesów integracji sensorycznej oraz ich konsekwencje dla funkcjonowania społecznego młodych osób z ASD, również w sferze seksualności. Autorki wskazują na istnienie kilku poziomów wzajemnych zależności między przebiegiem procesów integracji zmysłowej a przeżywaniem przez osobę z ASD własnej seksualności. Powyższe kwestie są następnie analizowane w kontekście możliwości udzielania wsparcia i pomocy osobom z ASD.

Artykuł napisany przez Iwonę Wendreńską wpisuje się w obszar praktycznego wykorzystania wiedzy psychologicznej w celu wspomagania rozwoju dzieci z niepełnosprawnością intelektualną. W tekście *„Malowane opowieści” – karty metaforyczne w pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną* autorka zaprezentowała nowatorską metodę pracy z osobami z trudnościami rozwojowymi – karty metaforyczne – mogące stanowić

pomoc dydaktyczno-terapeutyczną. W pracy ukazano nie tylko możliwości ich praktycznego zastosowania, ale również nowe rozwiązania metodyczne związane z wykorzystaniem tego narzędzia w terapii osób z niepełnosprawnością intelektualną w różnym wieku.

W prezentowanym numerze można znaleźć również artykuły poświęcone zagrożeniom prawidłowego funkcjonowania jednostki, wynikającym między innymi ze społecznych zmian w postrzeganiu roli matki i macierzyństwa, doświadczeniu rozvodu rodziców w dzieciństwie jako czynnika mającego duże znaczenie w nawiązywaniu relacji intymnych w życiu dorosłym czy doświadczeniu poczucia alienacji w okresie adolescencji. W ostatnim artykule podjęto zagadnienie źródeł decyzji o udziale w rekrutacji poniżej posiadanych kwalifikacji zawodowych.

Malwina Dankiewicz-Berger i Sylwia Cendal przedstawiły stosunkowo nowe zjawisko w polskim społeczeństwie, jakim jest zmiana sposobu postrzegania macierzyństwa. W tekście „*Macierzyństwo nowoplemienne*” – analiza jakościowa parentingowych komunikatów internetowych ukazują czytelnikowi wyniki analiz prowadzonych na bazie parentingowych komunikatów internetowych publikowanych przez współczesne matki. Na podstawie przeprowadzonych analiz autorki opisały nowe zjawisko społeczne związane z funkcjonowaniem w przestrzeni internetowej specyficznej grupy kobiet, określonych mianem „matek nowoplemiennych”.

Zofia Kardasz i Dominika Dutka w pracy pod tytułem *Doświadczenie rozvodu rodziców w dzieciństwie a style przywiązania w związkach intymnych młodych dorosłych* opisały niekorzystne zjawisko społeczne, jakim jest rozwód rodziców. Na bazie badań empirycznych autorki wykazały, że osoby, których rodzice się rozwiedli, częściej przejawiają w życiu dorosłym zachowania deprecjonujące partnera, rzadziej zaś zachowania świadczące o zaangażowaniu i wsparciu. Dodatkowo dorosłe dzieci rozwiedzionych rodziców częściej niż osoby pochodzące z rodzin niedotkniętych rozwodem charakteryzował unikowy i lękowo-ambiwalentny styl przywiązania.

Katarzyna Tomaszek w artykule *Temperamentalne i charakterologiczne predyktory poczucia alienacji młodzieży* zreferowała badania dotyczące kolejnego społecznie niebezpiecznego zjawiska, jakim jest wycofanie społeczne i izolacja młodych ludzi. Autorka wykazała, że źródłem poczucia alienacji należy poszukiwać w podmiotowych cechach jednostki. Wyniki badań ujawniły, że wyalienowanie jest związane z niską tolerancją na nowe bodźce i niską potrzebą stymulacji oraz nieadaptacyjnym stylem regulowania zachowania, tj. małymi zdolnościami do samokierowania oraz wrogością okazywaną innym i niechęcią do współpracy.

Ewelina Okoniewska i Sylwia Gwiazdowska-Stańczak zwróciły uwagę na znaczenie sytuacji rodzinnej w podjęciu decyzji o poszukiwaniu pracy

poniżej własnych kwalifikacji. W tekście *Sytuacja rodzinna a podejmowanie decyzji o udziale w rekrutacji na stanowisko poniżej własnych kwalifikacji* autorki podkreślają związek między pracą zawodową a życiem rodzinnym, wskazując na znaczenie równoważenia nakładu sił i czasu w obu tych sferach życia. Przeprowadzone w artykule analizy koncentrowały się na badaniu znaczenia sytuacji rodzinnej osoby względem podejmowania przez nią decyzji o udziale w rekrutacji na stanowiska poniżej posiadanych kwalifikacji oraz prezentacji autorskiego narzędzia do pomiaru tego aspektu funkcjonowania zawodowego jednostki.

Redakcja czasopisma wyraża nadzieję, że szeroki zakres psychologicznych problemów podejmowanych przez Autorów tekstów znajdujących się w niniejszym tomie zainteresuje Czytelników i zachęci do lektury, gdyż prezentowane analizy mogą stanowić wartościowe i inspirujące źródło wiedzy, zarówno teoretycznej, jak i praktycznej. Dlatego dziękujemy Autorom za ich twórczy wkład i pracę oraz pragniemy gorąco polecić naszym Czytelnikom lekturę tego tomu.

*W imieniu Redakcji
Katarzyna Tomaszek i Agnieszka Lasota*

From the Editors

The problems addressed in this edition of “*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Psychologica*” focus on various aspects of the functioning of the individual and family. We are providing you with a volume containing theoretical and empirical analyses that refer to classical and contemporary research trends in psychology. The editors of this issue have divided the articles into three thematic groups. In the first part one can find articles concerning the problems of positive human development. In the second part the texts are related to developmental disorders and dysfunctions, while in the third one there are articles devoted to contemporary threats to the functioning of an individual.

This issue contains, among others, the results of research concerning the sources of positive human development, i.e. shaping mental representations of a number, tolerance of uncertainty, promoting pro-healthy behaviour, ability to feel gratitude, or forming a system of values.

Małgorzata Gut in her article *Mental representations of number formation in early school period, using motor functions and computer games* seeks answers to the question: Are cognitive processes “embodied”, and can we influence the level of cognitive abilities through movement? The article points to research results confirming the beneficial influence of activities involving motor skills and the use of computer games on the development of mathematical skills. The activities discussed in the paper are therefore recommended for all people with deficits in the development of mathematical skills.

In his article *Intolerance of Uncertainty, Estimated Consensus, and the False Consensus Effect* Krzysztof Mudyń analyses issues related to the tendency to overestimate the frequency of sharing one’s own views and other people’s preferences. The author demonstrates that people with a lower tolerance of uncertainty choose answers indicating lower certainty of judgments more often and overestimate the universality of the answers they choose.

Magdalena Boczkowska and Marlena Duda, in their work entitled *Health behaviors of prospective teachers*, showed that trainee teachers are characterized by significant deficiencies in health behaviour. The deficits in this area were associated with weak motivation to promote a healthy lifestyle among students.

Katarzyna Tomaszek and Agnieszka Lasota in their article *Factor structure of gratitude. Initial adaptive research on the SGRAT-PL scale* address the relatively rare topic in Polish literature, namely the evaluation of a very complex emotion, which is gratitude. These issues appear to be significant considering the key importance of this variable for understanding and supporting the so-called “good life”, including the sense of happiness.

Beata Łubianka and Sara Filipiak, the authors of the article *The value system at two stages of education of youths in early adolescence*, address the issues of the formation of selected personality variables, including the system of values, among teenagers participating in changes in the structure of the system of education. In the light of the research carried out, junior-high school students, as opposed to sixth-grade students, have a greater appreciation of values relating to social status and prestige, as well as exercising control over people and resources. At the same time, primary school students choose values related to respect and acceptance of norms and principles that are important in society, as well as the cultivating traditions.

Some of the articles focus on issues concerning support for people with developmental disabilities. The present volume offers an overview of research on the developmental deficits of FAS children and the problems and dilemmas faced by parents, especially adoptive parents. The legal aspects of family support provided by community services are also discussed here. Methods to improve professional knowledge about ASD and ways to work with people with intellectual disabilities are also presented. Selected aspects of the development of sexuality of people with autism spectrum disorders are also described. This part of the volume closes with an article presenting methods of working with people with intellectual disabilities, enabling the readers to deepen their practical psychological knowledge in this area.

Joanna Kossewska, Katarzyna Kowalska and Łukasz Krzywoszański, in their article *A review of studies concerning developmental theory-of-mind deficits in children with FASD*, present a review of current scientific research results on deficits in children with FASD. The authors focus on issues such as understanding emotions or lies in children exposed to alcohol in their prenatal development. The article also discusses ideas for further research in this area.

Agnieszka Lasota and Paulina Grzywacz explore the above-mentioned subject in the article *Difficult experiences of adoptive parents of children with FAS*. The authors identify the dilemmas and problems that occur in adoptive families after the adoption of a child diagnosed or suspected of fetal alcohol syndrome. Quantitative and qualitative analysis of the content of the adoptive parents’ statements placed on the Internet forums has shown that the greatest difficulty for the parents is the lack of knowledge on the diagnosis

or therapies available for their children. A frequently raised topic was the evaluation of cooperation with adoption centers and experiencing difficult emotions connected with the care and upbringing of children from FAS.

Daniel Jakimiec addressing the issue of the family in his article *Intervention of local community services as a form of family assistance* points out to the existing difficulties in the area of legal assistance for a family. The author reviews various forms of institutional family assistance, which are existing in the Polish legal system, and takes into account the significance of this system for the proper development of all family members, especially underage children.

Ivana Lessner Listiakova and David Preece contribute to this volume with a review of the literature on how to prepare teachers to work with children with autism spectrum disorders. In their overview paper *In-service education and training for teachers regarding autism spectrum disorder: A review of the literature*, the authors have carried out a critical analysis of articles on this topic published in English over the last 20 years. The authors have systematized the results of the research conducted so far and discussed key topics concerning autism that are presented in the reviewed literature. In conclusion, it is pointed out that despite a significant number of professional trainings, there still exists a large group of teachers who feel unprepared to work with children with ASD.

Klaudia Czapla and Karolina Krzysztofik, in the article *Sexuality and the course of sensory processes in young adults with ASD – mutual relations and practical implications*, show the importance of autism spectrum disorders for development in the area of sexuality. The article discusses the characteristics of sensory integration disorders and their consequences for the social functioning of young people with ASD, also in the area of sexuality. The authors point out that there are several levels of interdependence between the course of the processes of sensory integration and the experience of their own sexuality by a person with ASD. The above issues are then analysed in the context of the possibilities of support and assistance for people with ASD.

The article written by Iwona Wendreńska belongs to the area of practical use of psychological knowledge to support the development of children with intellectual disabilities. In her article *"Painted stories" – metaphoric cards used for work with intellectually disabled persons*, the author discusses an innovative method of working with people suffering from developmental disabilities – metaphoric cards as teaching and therapeutic aid. The paper shows not only the possibilities of their practical application, but also new methodological solutions associated with the use of this tool in the treatment of people with intellectual disabilities of different ages.

This issue also includes articles concerning threats to the proper functioning of an individual which result, among others, from social changes in the perception of the role of a mother and motherhood, the experience of divorce of parents in childhood as a factor of significant importance for establishing intimate relations in adult life, the experience of alienation during adolescence. The final article deals with the issue of the reasons for the decision to apply for a job below one's professional qualifications.

Malwina Dankiewicz-Berger and Sylwia Cendal discuss a relatively new phenomenon in Polish society, i.e. a change in the perception of motherhood. In their text "*The neo-tribe motherhood*" – *quantitative analysis of parenting internet content*, they present results of analyses carried out on the basis of parenting Internet messages published by contemporary mothers. Following the analyses, the authors discuss a new social phenomenon related to the functioning of a specific group of women in the Internet space, referred to as "new-tribal mothers".

Zofia Kardasz and Dominika Dutka, in their work entitled *Experiencing parental divorce in childhood. Attachment styles and communication in intimate relationships in young adulthood*, discuss an unfavourable social phenomenon, which is a parental divorce. On the basis of empirical research, the authors show that people whose parents got divorced are more likely to display in adult life behaviours that depreciate their partner, and are less likely to express their commitment and support. Additionally, adult children of divorced parents, more often than persons from families not affected by divorce, are characterized by an evasive and anxiety-ambivalent style of bondage.

Katarzyna Tomaszek, in her article *Temperamental and characterological predictors of alienation among adolescents*, refers to research on yet another socially dangerous phenomenon, which is social withdrawal and isolation of young people. The author demonstrates that the sources for the sense of alienation should be sought in the subjective characteristics of an individual. The results of the research reveal that alienation is associated with low tolerance for new stimuli and little need for stimulation, as well as non-adaptive style of behaviour regulation, i.e. low self-directional abilities as well as hostility displayed to others and aversion to cooperation.

Ewelina Okoniewska and Sylwia Gwiazdowska-Stańczak draw attention to the significance of the family situation in taking the decision to look for work below one's qualifications. In their article *Candidate's family situation and the decision-making process when applying for a position below professional qualifications* the authors stress the relationship between professional work and family life, pointing out the importance of balancing the effort

and time in both spheres of life. The analyses presented in the article are focused on examining the significance of a person's family situation for taking decisions about applying for positions below one's qualifications and present the authors' tool for measuring this aspect of professional functioning of an individual.

The Editors of "Annales" hope that the broad spectrum of psychological problems undertaken by the authors of the articles published in this volume will raise the readers' interest, as the analyses presented constitute a valuable and inspiring source of knowledge, both theoretical and practical. Therefore, thanking the authors for their creative contribution and work, we would like to warmly recommend this volume to our readers.

*On behalf of the Journal Editors
Katarzyna Tomaszek & Agnieszka Lasota*